

Ni cínicos ni cofois. Vuit notes sobre els suplements literaris

Jordi Puntí

Jordi Puntí (Manlleu, 1967), llicenciat en Filologia Romànica per la Universitat de Barcelona, és escriptor i crític literari, i ha treballat en diverses editorials. Ha traduït al català autors tan diversos com Daniel Pennac, Paul Auster o Amélie Nothomb. Ha publicat dos llibres de narracions, *Pell d'armadillo* i *Animals tristos*. Des del 1998 treballa com a col·laborador assidu del diari *El País* i actualment coordina la secció de llibres del suplement cultural *Quadern*, que apareix cada dijous a l'edició de Catalunya.

What's the real meaning of literary supplements? Should they be specialized or should they act as a sort of Indian reservation for the book news? The eight notes of this article would like to cast some light on the dilemma. The answers are not easy, at least in the Catalan cultural scene. The laws of the market have corrupted, in a way, the role of the supplements. Almost every newspaper belongs to a big company, which at the same time has a publishing house of its own. There is a great deal of inside pressure to produce good reviews of their own books in the supplement. Speaking of critics: one of the principles of The Saturday Review, as their founders proclaimed, was "the resistance to cynicism" in their collaborators' articles. In contrast, especially in Catalan culture, there's the constant flattery, which increases the value of mediocrity and transforms reality into something flabby and putrid. Jason Epstein, one of the founders of The New York Review of Books, gave a list of concepts to characterize a good literary supplement: involvement, passion, character, eccentricity and a literary tone.

1. El TLS, suplement literari del diari *The Times*, a Anglaterra, va ser fundat el 1902. L'origen d'aquelles pàgines prové de la necessitat d'espai: les cròniques parlamentàries i dels corresponsals a l'estranger havien colonitzat tot el diari i el nombre creixent de llibres publicats reclamava més presència. Durant setanta-dos anys, fins al 1974, les crítiques literàries que s'hi van publicar no anaven signades per tal d'evitar intrigues i partits presos. La mesura es va abandonar perquè l'especulació sobre els autors anònims —que se sabia de sotamà que eren plomes prestigiades— a vegades superava l'interès per l'article mateix. A banda d'aventures minoritàries i a contracorrent (que n'hi ha), l'anonimat avui dia seria incompreensible, com a mínim a Espanya: el context literari s'ha reduït fins a esdevenir en molts casos autoreferencial; el nom del crític literari també juga un paper fonamental en les relacions perilloses que s'estableixen davant dels ulls del lector perplex.

2. ¿Quin és el sentit real dels suplementes literaris? ¿L'especialització o la reserva índia? És probable que al principi hi hagués una voluntat d'ampliar horitzons, de donar més entitat a la literatura, però amb el temps han perdut pistonada i s'han convertit en un reduït. Els lectors que d'entrada no estan interessats en la literatura ho tenen molt fàcil: llencen el quadernet del suplement a la paperera que queda més a prop del quiosc. Fora noses. La circumscripció física ha esdevingut reducció mental, de manera que l'àrea d'influència dels articles de suplement és cada cop més escassa. El fenomen es retroalimenta i, com menys lectors té el suplement, menys atracció obté per part dels editors del diari —que es fixen tan sols en la dificultat de posar publicitat en aquelles pàgines proscriutes, que ells mateixos van proscriure—. Un diari alemany com la *Süddeutsche Zeitung*, de Munic, no manté un suplement literari específic. El *feuilleton* o secció de cultura publica cada dia articles informatius i ressenyes sobre llibres. El mateix passa amb *La Repubblica*, a Itàlia, que un dia per setmana publica una guia de novetats, molt informativa, i pràcticament cada dia les pàgines centrals del diari troben espai per parlar de literatura. I els lectors no es queixen pas.

3. Caldria fer una distinció entre ressenya i crítica. L'allau de novetats i la pressió dels caps de premsa de les editorials ha anat constrenyent l'espai dels suplementes literaris. El màrqueting editorial valora sobretot la foto, la presència en el suplement —que és vista com un anunci gratuït—, i menysvalora les opinions dels crítics. A vegades, la frivolitat arriba al punt de triar una frase d'una crítica

negativa i, treta de context, presentar-la a la solapa del llibre o en una faixa com si fos una valoració positiva. Donant per fet que en tots dos casos parlem de peces amb un valor literari per si mateixes, una ressenya ha de treure partit de l'economia verbal, mentre que una crítica acurada i ponderada demana com més espai millor. Aquest és el territori de les revistes literàries de gran tirada (penso sobretot en el món anglosaxó), mentre que els suplementes literaris d'aquí han de rifar l'espai i reduir la llargada. Un dels primers manaments que ha imposat l'era audiovisual és que la gent no llegeix articles llargs: és millor una pàgina amb tres articles curts —i, si pot ser, ben deglutits— que un llençol estampat amb una única crítica. El problema és que aquí les revistes literàries (que n'hi ha, i de bones) tenen una divulgació gairebé clandestina i, per pura substitució, el pes sentenciós d'aquesta crítica es trasllada injustament als suplementes literaris.

4. L'evolució de les lleis de mercat ha pervertit, en gran mesura, el sentit dels suplementes. La concentració editorial en grans grups mediàtics ha provocat aliances internes que no es poden obviar. Ediciones B i *El Periódico*, Alfaguara i *El País*, o Planeta i *La Vanguardia* i *Avui*, més recentment, són exemples d'allò que ara se'n diu sinergia de grup. A tot arreu és igual. Cal dir que sovint, vistos els exemples, aquesta dependència és més teòrica que real. És com si els suplementes literaris fossin la coartada per justificar informacions menys extenses a les seccions de cultura. Probablement cal atribuir la quota de llibertat, d'una banda, a l'autocensura del mitjà, i de l'altra, essencialment, a l'esforç d'uns editors del suplement que malden per aïllar els seus crítics i garantir-los la imparcialitat —com l'entrenador que demana concentració al boxejador (però els crits del públic acarnissat, de fons, ressonen dins el seu cap)—. Pel que fa als autors de les editorials independents, a l'altre cantó del mirall, cal admetre que ho tenen difícil per penetrar en la densa xarxa tramada. Tot i que no ha de ser un consol, cal dir que la seva sort és més pura i depèn sovint dels entusiasmes personals —tant d'editors com de crítics—. Ara bé, alhora, els editors independents haurien de dedicar una quantitat semblant d'energia a no refugiar-se en els victimismes, tan redemptors i en el fons agraïts.

5. *The Saturday Review*, la revista literària nordamericana on van col·laborar autors com Ford Madox Ford, Alfred Kazin, Sherwood Anderson o James Thurber, va néixer el 1924 i va publicar-se fins al 1986. Un dels seus editors remarcava en una nota d'aniversari quins

havien sigut els seus dos principis bàsics: “Evitar de ser esclaus de la cronologia, sense quedar captivats pels materials que tenien a veure amb el passat ni intimidats per les complexitats i els caps per lligar del present”. El segon principi era “la resistència al cinisme”. Fa un parell d’anys, un crític literari nordamericà que es diu Dale Peck va publicar un recull de les seves ressenyes en diversos mitjans, on valorava molt negativament obres de Rick Moody, David F. Wallace o Michael Cunningham. El recull es deia *Hatchet Jobs* —que podríem traduir per “Destralades”— i això sí que era cinisme. Esclar que després ens ve al cap aquella frase de Franz Kafka que deia que la literatura és una destral que ha d’esberlar el mar glaçat que duem a dins. El defecte oposat al cinisme és el cofoisme, que no té tan mala premsa però és igualment pernicios. El cofoisme, per acumulació, eleva el valor de la mediocritat i converteix la realitat en una cosa tova i putrefacta. Si tot el que s’escriu sempre és bo, al final res del que s’escriu no és bo.

6. És molt probable que, sense ser-ne del tot conscients, els suplementes literaris reflecteixin l’estat real d’una literatura. Es percep en detalls com, per exemple, l’espai que dediquen als llibres propis i el que dediquen a les traduccions. En el mapa de suplementes literaris europeus, m’agrada especialment el del diari britànic *The Guardian*, que surt els dissabtes (aquí n’arriba una versió reduïda que sol tenir 24 pàgines). L’espai es racionalitza i s’evita la rigidesa. Les ressenyes solen tenir la mida que es mereix el llibre criticat. La secció “El llibre de la setmana”, que pot estar dedicada a una novel·la, un assaig, un poemari o una enciclopèdia, té un lloc preferent al quadernet. Hi ha espai per a articles de fons que relacionen la literatura amb altres arts, seccions d’opinió, xerrameques, poemes, còmics, efemèrides i ressenyes de llibres de butxaca. Pel que fa a les llistes dels més venuts, cada cop són més petites i costa més de localitzar-les. La conjunció de tots aquests continguts és dinàmica i gens pesada. La tria de les firmes és equilibrada: hi ha ressenyes fetes per crítics —per exemple, ocasionalment, l’excel·lent James Wood— i hi ha ressenyes fetes per altres narradors. Aquesta opció és més arriscada, però sol funcionar, tot i que d’entrada abona el terreny per a les sospites: autors que ressenyen una novel·la d’un col·lega perquè prèviament havien escrit sobre un tema semblant, o perquè segons el criteri de l’editor del suplement comparteixen una visió del món i de la literatura.

7. Finalment, ¿quin és el futur dels suplementes literaris? Internet, esclar. És a dir, l’ampliació dels suplementes literaris (perquè a internet no hi ha límits d’espai) i qui sap si en el futur la supressió de les

pàgines de paper. Un bon model de la combinació d'aquests dos suports és el suplement literari dels diumenges al *New York Times*. Deixant de banda que la seva crítica oficial i més influent —Michiko Kakutani— sol publicar entre setmana a les pàgines del diari, i no al suplement, la *Review* dels diumenges troba un bon canal de suport a internet: és habitual, per exemple, que s'hi publiqui el primer capítol de la majoria d'obres ressenyades, o que s'hi trobin *links* per seguir les ressenyes anteriors del mateix autor. També s'hi estableixen fòrums en què els lectors poden dir-hi la seva. A més, cada setmana, l'editor del suplement *penja* a internet un arxiu d'àudio, en format *podcast*, en què —com si fos un programa de ràdio— entrevista algun dels autors ressenyats, informa d'altres novetats de la setmana i a vegades fins i tot parla amb els crítics, que amplien o matisen les seves opinions escrites al suplement.

8. L'any 1963 va néixer *The New York Review of Books*, una altra revista literària de referència que té format de diari. Un dels fundadors, Jason Epstein, explica que la revista va començar com a reacció al suplement que aleshores tenia el *New York Times*. “Els seus editors —escriu a *La indústria del llibre* (Empúries/Anagrama, 2002)— no s'havien adaptat a la sofisticada generació de la postguerra. [...] Les seves crítiques eren ignorants, anodines, de vegades malicioses i per regla general barroeres.” Epstein també explica que una col·laboradora de la nova revista, Elizabeth Hardwick, va enumerar les causes que havien convertit el suplement del *New York Times* en un diari provincià: “La lloança sense gràcia i la crítica feble [...], l'estil minimista i l'article petit i lleuger, l'absència d'implicació, de passió, de caràcter, d'excentricitat —en definitiva, la falta de to literari—”. Capgirem tots aquests conceptes, en positiu, i tindrem la clau per un bon suplement literari: implicació, passió, caràcter, excentricitat, to literari. Doncs això.